

Stockholm 2025-05-14

Yttrande över remiss av Boverkets rapport Uppdrag att främja en cirkulär ekonomi i bygg- och fastighetssektorn (2024:26)

Sveriges Arkitekter är ett fackförbund och en intresseorganisation som driver Sveriges arkitekters gemensamma frågor – från studietiden och genom hela yrkeslivet. Vi står upp för arkitekternas arbetsvillkor och driver kårens intressen för att åstadkomma vackra, hållbara och välfungerande livsmiljöer. Vi har över 14 000 medlemmar och ansluter cirka 90 procent av alla yrkesverksamma arkitekter i Sverige.

Sveriges Arkitekter välkomnar Boverkets rapport och är särskilt positiva till den inledande beskrivningen av hinder för att byggsektorn ska bli mer cirkulär. Vi är i huvudsak positiva till förslagen i rapporten men menar att de inte är tillräckliga för att åstadkomma ett verkligt skifte.

Det är dock anmärkningsvärt att Boverket inte lyfter arkitekter i avsnittet om *Aktörer som kan främja omställningen* (under kapitel 3). Arkitekten har en nyckelroll för en cirkulär byggsektor. Arkitekten kan ta fram lösningar för bevarande, återbruk och uppgradering av befintliga strukturer, för ombyggnad i stället för nybyggnad, för resurseffektivitet och avfallsminimering, för en robust och cirkulär design, för demonterbarhet och återbruk och för cirkulära strategier i tidiga skeden. Med andra ord är arkitekten en kritisk förändringsagent i omställningen. Ny cirkulära lösningar kräver designdriven innovation.

Förslag 1 – Utveckling av information och vägledning

Sveriges Arkitekter delar Boverkets uppfattning att information och vägledning för ett mer cirkulärt byggande behöver utvecklas och stödjer Boverkets förslag i denna del. Vi stödjer också ett framtagande av ett nytt mål för omställningen. Att invänta EU är inte lämpligt då det kommer fördröja och bromsa den utveckling som redan pågår. Men vi vill peka på att det i stället för ett strategidokument krävs regulatoriska åtgärder och styrmedel för att målet ska uppnås. Vi stödjer också förslaget med att ta fram verktyg och metoder för cirkularitet men vill peka på att det redan finns sådana initiativ som kan användas eller synliggöras.

Förslag 2 – Utveckling av klimatdeklarationer

Sveriges Arkitekter är positiva till Boverkets förslag att ges i uppdrag att ta fram nationella referensvärden för byggnaders klimatpåverkan vid ombyggnad. Det är en viktig åtgärd som är helt nödvändigt, men vi menar att det är en

otillräcklig ambition. Vi vill gå steget längre och menar att Boverkets förslag i rapporten "*Gränsvärde för byggnaders klimatpåverkan och en utökad klimatdeklaration (rapport 2023:20)*" att införa ombyggnad i klimatdeklarationerna bör genomföras omgående och förses med någon form av gränsvärden med utgångspunkt i dessa referensvärden. Att referensvärdena endast ska kunna användas frivilligt vid upphandling är inte tillräckligt.

Därutöver krävs att förändringar av reglerna om klimatdeklarationer enligt Boverkets förslag i nämnda rapport från 2023 jämte justeringar genomförs:

- **Ambitiösa gränsvärden för nybyggnation måste införas skyndsamt** om det ska kunna leda till minskad klimatpåverkan innan det är för sent. Boverkets ursprungliga förslag i nämnda rapport var otillräckliga och nu har regeringen ytterligare fördröjt processen genom sitt nya uppdrag till Boverket. Gränsvärdena bör linjeras mot klimatomålen och kompletteras med avgifter eller annan kännbar konsekvens. Detta är helt nödvändigt för omställning, för utan gränsvärden kommer endast vissa aktörer att ställa om medan andra tillåts fortsätta med höga utsläpp så länge de dokumenterar dem. Det stödjer inte innovativa företags konkurrenskraft, utan underminerar den. Gränsvärden stimulerar också cirkulära strategier och materialhantering.
- **Alla byggnader** måste omfattas av klimatdeklarationskravet.
- **Hela livsryklenn** måste omfattas av klimatdeklarationskravet.
- **Alla byggdellar** måste omfattas av klimatdeklarationskravet.
- **Mark- och anläggningsarbeten** måste omfattas av klimatdeklarationskravet
- **Ombyggnad** måste omfattas av klimatdeklarationskravet (se ovan).
- **Tillbyggnad** måste omfattas av klimatdeklarationskravet.
- **Rivning och demontering av befintliga byggnader** måste omfattas av klimatdeklarationskravet och kopplas till gränsvärden. Att riva funktionella byggnader för att uppföra nya är resursslöseri och klimatpåverkande och måste därför belasta klimatkalkylen. På samma sätt som återförandet av demonterande dellar av en byggnad till återbruk måste gynnas. Det är en grundförutsättning för en cirkulär byggsektor. Branschens alla aktörer måste i större omfattning skifta från att tillgodose behovet av byggnader med nyproduktion för att i stället finna nya sätt att uppgradera och återbruka befintlig byggnadsstruktur.

Sveriges Arkitekter menar att en utveckling av klimatdeklarationskravet och införande av gränsvärden för ombyggnadsåtgärder kan bli ett oerhört viktigt verktyg för genomförandet av EU:s renoveringsvåg, där renoveringsåtgärden endast borde vara tillåten om den kan motiveras ur ett livsryklennperspektiv – med stöd i klimatdeklarationskravet. Det vore lämpligt – och nödvändigt – att ställa energieffektiviseringsåtgärdernas energibesparingar i driftfasen mot dess klimatpåverkan i ombyggnadsfasen.

Vi vill återigen passa på att varna för att med dessa fördröjningar av införandet av gränsvärden och övriga förslag från regeringens sida så riskerar framtidsinriktade och innovativa företag i byggsektorn tappa i konkurrenskraft. Klimatpionjörerna i byggbranschen jobbar aktivt med livscykelanalyser, klimatberäkningar, återbruk samt utvecklar hållbara material och hållbar arkitektur för minskad klimatpåverkan. Dessa företag har pressat utsläppen från byggandet, investerat i hållbara processer och satsat på cirkulära affärsmodeller som tar sikte på klimatmålen. Och det med förväntan att lagstiftning om gränsvärden också ska utgå från de riksdagsbeslutade klimatmålen. Det är inte bra för konkurrenskraften om regeringen väljer att lägga ribban efter de företag som släpper ut mest – eller inte lägga någon ribba alls.

Med allt för låga krav utarmas värdet av de innovativa och ledande företagens investeringar. Regeringen bör därför omgående skärpa lagförslaget gällande gränsvärdena så att riksdagen kan besluta om krav som bidrar till att uppfylla klimatmålen.

Förslag 3 – Digitaliseringsförslag

Sveriges Arkitekter är positiva till Boverkets digitaliseringsförslag.

Förslag 4 – Resurshushållningsplan

Sveriges Arkitekter är tveksamma till om en uppdelning av bestämmelsen av kontrollplan i 10 kap. 6 § PBL med en egen bestämmelse om resurshushållningsplan skulle göra någon skillnad och är av uppfattningen att det snarare behövs verktyg för att förbättra efterlevnaden av den aktuella bestämmelsen.

Otillräckliga förslag

De förslag som Boverket lägger fram är dessvärre inte tillräckliga för den nödvändiga omställningen. Huvudproblemet är inte att det råder brist på information, mål eller i tillämpningen av kontrollplaner. Det är att det saknas incitament för omställning från linjära till cirkulära processer och ett konsekvent avfallsansvar. Några företag kan under vissa förutsättningar i dagens linjära ekonomi bygga upp cirkulära affärsmodeller. Men det är inte nya affärsmodeller som kommer lösa problemet. Utan regering och riksdag måste skapa förutsättningar för cirkulära affärsmodeller. Detta kräver styrmedel i form av ekonomiska incitament och regulatoriska krav. Först då skapas breda förutsättningar för en massrörelse av de efterlysta cirkulära affärsmodellerna och nya värdekedjorna.

För fler cirkulära affärsmodeller krävs en cirkulär ekonomi där återbruk och resurshushållning får ett värde, och avfall och utsläpp ett pris.

Vi saknar också förslag som leder till att fler materialproducenter tar sig an affären av återbrukade produkter och menar att det krävs att regler och incitament för att stödja dem som redan gör det – och motiverar dem som inte gör det.

Vi anser, i motsats till Boverket, att rivningslovet visst måste omprövas. Skyddet mot rivning i PBL borde ändras så att förbud mot rivning är huvudregel och undantagen begränsas.

Vi menar också att PBL bör ändras så att det där ställs styrande krav på resurshushållning, att klimatdeklarationerna skärps enligt ovan samt att skattelagstiftningen förändras för att gynna cirkularitet. Det kan handla om förändrade momsregler och att ompröva utrangeringsavdraget i 19 kap. 7 § inkomstskattelagen. ROT-avdraget i dess nuvarande utformning är en stor klimatbov – men med stor potential att bli en hjälpsam förändringsagent om ROT-avdraget begränsas och endast tillåts för klimatförbättrande eller klimatomfattigt motiverade åtgärder med låg klimatpåverkan.

Sveriges Arkitekter föreslår dessutom ett RITA-avdrag för klimatförbättrande arkitekttjänster. Det skulle kunna användas av privatpersoner för att optimera sitt boende genom att bygga en hyresbostad, flera rum eller på andra sätt utnyttja den befintliga boytan effektivare. En arkitekt kan hjälpa till att på bästa möjliga sätt, kostnadseffektivt och estetiskt, utveckla och öka det arkitektoniska och ekonomiska värdet på ett hem. Det behövs fler bostäder för att lösa bostadsbristen. Då är det befintliga byggnadsbeståndet en pusselbit för att skapa fler bostäder, och arkitekten den konsult som kan hitta lösningarna.

Tobias Olsson
Förbundsdirektör

Margareta Wilhelmsson
Samhällspolitisk chef